

THE PARTICIPATION OF THE DEVELOPING COUNTRIES IN THE WORLD TRADE ORGANIZATION AND THE CHALLENGES

KATEŘINA ŘÍHOVÁ

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká Republika

Abstract in original language

Světová obchodní organizace sdružuje v současné době 153 členů. Rozvojové země tvoří převážnou většinu členské základny této globální mezinárodní organizace. Postavení rozvojových zemí je vůči postavení vyspělých členů o dost složitější. Jako ekonomicky méně vyspělé čelí diskriminačním tlakům, bojují s nedostatečnou technickou kapacitou a nedostatkem vlastních expertů. Otázkou je, zda díky těmto nevýhodám dokážou své členství ve Světové obchodní organizaci plně využít.

Key words in original language

Světová obchodní organizace; rozvojové země; diskriminace; technická a odborná kapacita; členství rozvojových zemí, výzvy.

Abstract

The World Trade Organization consists of 153 Members. The developing countries create the majority of this international global organization membership. However, the position of developing countries is rather complex. They are economically less developed, they must face discrimination and they must fight with the lower technical capacity and lack of domestic experts. The question is if the developing countries are able to fully use their membership in the World Trade Organization.

Key words

World Trade Organization; developing countries as weaker party; discrimination; capacity building; membership of developing countries, challenges.

ÚVOD

Ochrana slabší strany, diskriminace - toto slovní spojení nabádá k zamyšlení se nad problematikou spadající do pracovního práva, občanského práva či postavením spotřebitelů. V širším měřítku se pak dostaneme do roviny práva mezinárodního a práva EU. Já jsem tuto problematiku uchopila z poněkud netradičního pohledu, a to v rámci mezinárodního ekonomického práva, které mimo jiné upravuje vztahy mezi mezinárodními organizacemi a státy, kteří jsou jejich členy. Členská základna každé větší mezinárodní organizace je značně rozmanitá. Díky různé ekonomické vyspělosti

jednotlivých zemí, vážící se též s polohou země a její velikostí, politickým uspořádáním a složitými mezinárodními vztahy, se i zde vyskytují slabší a silní účastníci daného uskupení. Projevem výše uvedené skutečnosti je pak diskriminace slabší strany. Světová obchodní organizace sdružuje v současné době 153 členů¹. Dvě třetiny této členské základny tvoří rozvojové země. Základním pravidlem je, že Světová obchodní organizace je řízena svými členy, z nichž každý má v případě potřeby jeden hlas. Tento systém by tak měl zajistit rovné postavení všech členů bez ohledu na jejich geografickou velikost, počet obyvatelstva, ekonomickou vyspělost, podíl na světovém obchodě či politické uspořádání. Všichni členové Světové obchodní organizace by tak měli požívat stejná práva a v otázce svého postavení v rámci tohoto uskupení by si měli být rovni. Skutečnost je však jiná a vyvolává řadu otázek. Má každý hlas stejnou váhu? Jsou si členové Světové obchodní organizace skutečně rovni či zde existuje diskriminace politicky a ekonomicky slabších rozvojových zemí? Jsou rozvojové země díky svým omezeným možnostem schopny plně využít členství ve Světové obchodní organizaci ve svůj prospěch? Odpovědi na tyto otázky budou poskytnuty v následujícím textu. Důležité je upozornit, že v tomto příspěvku jsem se zaměřila na diskriminaci ve smyslu postavení rozvojových zemí, jako slabší strany, v rámci jejich členství ve Světové obchodní organizaci. Toto je nutné odlišovat od tradiční koncepce diskriminace v mezinárodním obchodě, kdy je porušována zásada nediskriminace a její prvky - všeobecná doložka nejvyšších výhod a národní zacházení.

ROZVOJOVÉ ZEMĚ A VÝZVY JEJICH ČLENSTVÍ VE SVĚTOVÉ OBCHODNÍ ORGANIZACI

Světová obchodní organizace představuje v současné době synonymum ke slovnímu spojení "mnohostranný obchodní systém". Tento systém se začal budovat na sklonku druhé světové války a z původních 23 zakládajících států se dnešní členská základna několikanásobně rozrostla až na počet 153. Rozvojové země tvoří převážnou většinu členské základny této globální mezinárodní organizace. Mají různé potřeby a zájmy a pro dosažení větší efektivnosti jejich prosazování a silnější negociační pozice se sdružují do nejrůznějších uskupení². I přes proklamovanou rovnost všech členů jsou si někteří rovnější. Postavení rozvojových zemí je vůči postavení vyspělých členů o dost složitější. Jako ekonomicky méně vyspělé čelí diskriminačním tlakům, bojují s nedostatečnou technickou kapacitou a nedostatkem vlastních expertů. Rozvojové země tak de facto mají postavení slabší strany³. Zvláštní kategorií pak tvoří nejméně rozvinuté země. Jako nejméně

¹ Členem Světové obchodní organizace mohou být státy nebo samostatné celní území mající plnou autonomii ve vnějších ekonomických vztazích a v dalších otázkách.

²²²² Mezi tyto uskupení patří např. skupina ACP, Africká skupina, ASEAN, G11, G90, NAMA či SVEs.

³ Ne vždy se však v pozici slabší strany ocitají pouze rozvojové země. Obdobně platí pro jiné členy WTO, kteří nemají podstatný podíl na mezinárodním obchodování s konkrétním

rozvinuté země jsou označovány tzv. LDCs (Least Developed Countries). Pro to, jaké země jsou v rámci Světové obchodní organizace považovány za rozvojové, neexistuje žádná přesná regulace. Země se za rozvojovou musí označit sama. Dalšími pomocnými kritérii jsou zejména⁴:

- nízký HDP
- nízká úroveň výrobních prostředků
- rozsáhlá negramotnost
- vysoký přírůstek obyvatelstva
- zaostalé zemědělství a nevyvinutý průmysl
- vysoká úmrtnost a výskyt chorob

Dříve, než představím jednotlivé sféry možné diskriminace v rámci postavení členů WTO, je nutné vymezit obsah tohoto pojmu.

Pojem diskriminace je širšího rámce a může odkazovat k diskriminaci na jakémkoliv základě jako je např. diskriminace lidských práv, barvy pleti, jazyka, náboženské orientace, politického přesvědčení, rasová diskriminace či diskriminace obchodních partnerů v mezinárodním obchodě. Ať už tento pojem referuje k jakémukoliv druhu diskriminace, je vždy úzce spojen s myšlenkou spravedlnosti. Někteří autoři charakterizují pojem diskriminace jako odepření rovných práv či rovného zacházení, kdy je porušen požadavek, že s každou osobou má být jednáno stejně a na základě stejných podmínek.⁵ Slovo diskriminace se odvíjí od slovesa diskriminovat. Ve všeobecném slovníku je pojem "diskriminovat" vysvětlen takto:

*"Dělat či vidět rozdíly; vybrat k udělení nepříznivého zacházení."*⁶

Obchodní slovník k pojmu "diskriminace" uvádí následující:

*"Činění rozdílu mezi obchodními partnery a zacházení s nimi rozdílně".*⁷

zbožím či službami, o kterém se vedou jednání. Či o členech, kteří nemají při konkrétních jednáních co nabídnout a nejsou důležitými obchodními partnery velkých hráčů mezinárodního obchodu.

⁴⁴ Rozehnalová, N. a kolektiv. Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva. Brno: MU, 2010, str. 153.

⁵⁵ O'Regan, K. Addressing the Legacy of the Past: Equality in the South African Constitution in *Non-Discrimination Law: Comparative Perspective*. The Hague: Kluwer Law International, 1999, str. 13.

⁶ Hawkins, J.M., Allen, R. The Oxford Encyclopedic English Dictionary, Oxford: Clarendon Press, 1994, str. 411.

Politický slovník k pojmu "diskriminace" uvádí:

"Přiznání menšího množství práv jedné zemi ve srovnání s ostatními zeměmi v ekonomické či jiné sféře".⁸

Díky diskriminačním tlakům a nedostatkům způsobeným vlastní zaostalostí rozvojové země nedokážou své členství ve Světové obchodní organizaci plně využít. Porušování rovných příležitostí v rámci této globální organizace, ať už vlastní zaostalostí rozvojových zemí či z působení jiných členů, se v praxi mezinárodního obchodu projevuje zejména v následujících sférách:

- menší politická váha hlasu při rozhodovací činnosti uvnitř Světové obchodní organizace
- horší postavení rozvojových zemí s malým podílem na světovém obchodu při mnohostranných obchodních jednáních
- neúčast na jednáních v tzv. "Green Roomu"⁹
- horší postavení v rámci řešení sporů a velice častá technická nemožnost represe
- absence kvalitních odborníků se znalostí práva Světové obchodní organizace a zaměstnanců vlád, kteří by pomáhali formovat obchodní politiku státu, či byli schopni vyřešit spor z porušení závazků

Na druhou stranu je ale nutné zmínit, že rozvojové země požívají určitých privilegií. Tím nejznámějším je režim tzv. "zvláštního a odlišného zacházení" (special and differential treatment). Jedná se o preferenční režim poskytovaný rozvojovým zemím ze strany vyspělých členů WTO. Smyslem je umožnění většího zapojení rozvojových zemí do mezinárodního obchodu. Rozvojovým zemím je umožněn výhodnější přístup na trhy vyspělých zemí, podpora exportu, delší implementační období pro závazky, méně přísné podmínky pro vytváření regionálních integrací či volnější povinnost k liberalizaci¹⁰. V rámci Světové obchodní organizace se tomuto zacházení

⁷ Goode, W. Dictionary of Trade Policy Terms. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 5th edition, str. 128.

⁸ Šolc, M. a kol. Stručný politický slovník. Praha: Svoboda, 1986, str. 60.

⁹ Jako "Green Room" se nazývá jednání omezeného počtu zvláště vlivných členů Světové obchodní organizace. Výsledky takového jednání následně oznámí ostatním členům, aby se jim přizpůsobili a podřídili se hlasu vlivné většiny. Ve Světové obchodní organizaci dochází během mnohostranných obchodních kol pravidelně k vytváření tzv. malého "Green Roomu" (7 členů) a velkého "Green Roomu" (až 35 členů).

¹⁰ Rozehnalová, N. a kolektiv. Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva. Brno: MU, 2010, str. 160.

říká "pozitivní diskriminace" a v literatuře je vysvětlován jako princip diferenciací závazků dle stupně vyspělosti členů Světové obchodní organizace¹¹. Mezi další privilegia patří například technická podpora a bezplatné školení vládních zaměstnanců zvláštní divizí zřízenou v rámci sekretariátu Světové obchodní organizace, projekty "Aid for Trade", či finanční pomoc z nejrůznějších fondů. Došlo též k vytvoření Výboru pro obchod a rozvoj, který dohlíží na to, aby se v rámci vyjednávání a dalších prací na půdě Světové obchodní organizace bral ohled na zájmy rozvojových zemí. Též právě probíhající kolo mnohostranných obchodních jednání tzv. "Doha Round" je vedeno ve znamení zlepšení zapojení rozvojových zemí do mezinárodního obchodu. Na Konferenci ministrů v Katarském Doha v roce 2001 byla slavnostně vyhlášena agenda, jejíž srdce tvoří právě pomoc rozvojovým zemím - Doha Development Agenda. Větší zapojení rozvojových zemí do mezinárodního obchodu byla, je a stále bude jedna z největších výzev Světové obchodní organizace. Výsledkem činností zaměřených na pomoc rozvojovým zemím je fakt, že se tyto stále více ve Světové obchodní organizaci projevují a jsou mnohem aktivnější, než tomu bylo před rokem 1995¹².

Z výše uvedeného vyplývá, že rozvojové a nejméně rozvinuté země v rámci svého členství ve Světové obchodní organizaci musí čelit značným diskriminačním tlakům. Na druhou stranu však díky svému statutu rozvojové země požívají určitá privilegia a úlevy zahrnované pod pojem "pozitivní diskriminace".

ZÁVĚR

Tento příspěvek slouží jako krátké zamyšlení se nad aktuální tíživou situací týkající se rozmanité členské základny Světové obchodní organizace a skutečného postavení rozvojových zemí jako slabší strany. Všichni členové Světové obchodní organizace by měli požívat stejná práva a v otázce svého postavení v rámci tohoto uskupení by si měli být rovni. Skutečnost je však jiná. Postavení jednotlivých členů Světové obchodní organizace nemá rozhodně stejnou váhu. V praxi existují velké rozdíly mezi jednotlivými členy Světové obchodní organizace a používají se nejrůznější diskriminační politicky ekonomicky slabších rozvojových zemí. Navíc díky vlastní zaostalosti a omezeným prostředkům nejsou rozvojové země schopny plně využít výhod plynoucích ze členství ve Světové obchodní organizaci. Tato skutečnost je částečně kompenzována určitými privilegii, která rozvojové země požívají. Jedná se o preferenční režim tzv. "zvláštního a odlišného zacházení" (special and differential treatment), technickou podporu a školení či finanční pomoc z nejrůznějších fondů. V praxi je tak uplatňován

¹¹ Fazel, I. *Mainstreaming Development in the WTO: Developing Countries in the Doha Round*. Jaipur: Jaipur Printers, 2007, str. 3.

¹²¹² Van den Bossche, P. *The Law and Policy of the World Trade Organization: Text, Cases and Materials*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, str. 293 - 294.

princip diferenciacie záväzků jednotlivých členů WTO dle jejich ekonomické vyspělosti. Též právě probíhající kolo mnohostranných obchodních jednání je vedeno v rámci myšlenky pomoci rozvojovým zemím a stále většího zapojení těchto zemí do mezinárodního obchodu. Výsledky těchto aktivit jsou kladné a rozvojové země tak stále aktivněji participují ve vytváření mnohostranného obchodního systému. Právě zapojení rozvojových zemí do tohoto systému je některými autory označován za stěžejní nástroj pro jejich další rozvoj¹³.

Literature:

- Rozehnalová, N. a kolektiv. Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva. Brno: MU, 2010, str. 153.
- O'Regan, K. Addressing the Legacy of the Past: Equality in the South African Constitution in Non-Discrimination Law: Comparative Perspective. The Hague: Kluwer Law International, 1999, str. 13.
- Hawkins, J.M., Allen, R. The Oxford Encyclopedic English Dictionary, Oxford: Clarendon Press, 1994, str. 411.
- Goode, W. Dictionary of Trade Policy Terms. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 5th edition, str. 128.
- Šolc. M. a kol. Stručný politický slovník. Praha: Svoboda, 1986, str. 60.
- Fazel, I. Mainstreaming Development in the WTO: Developing Countries in the Doha Round. Jaipur: Jaipur Printers, 2007, str.. 3.
- Van den Bossche, P. The Law and Policy of the World Trade Organization: Text, Cases and Materials. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, str. 293 - 294.
- Bilal, S., Szepesi, S. How regional economic communities can facilitate participation in the WTO: the experience of Mauritius and Zambia in Managing the Challenges of WTO Participation: 45 Case Studies. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, str. 374.

¹³ Bilal, S., Szepesi, S. How regional economic communities can facilitate participation in the WTO: the experience of Mauritius and Zambia in Managing the Challenges of WTO Participation: 45 Case Studies. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, str. 374.

Contact – email

santaventino@centrum.cz